

Vuoden 2009 yliopistolain mukaan Suomeen syntyi kaksi yksityistä säätiömuotoista yliopistoa, Aalto yliopisto ja Tampereen teknillinen yliopisto. Säätiömuotoa on julkisuudessa paljon keuhuttu, kuinka se mahdollistaa entistä joustavammat toimintatavat. Yksi asia on jäänyt julkisuudessa vähälle huomiolle. Säätiölain 12a § mukaan "Säätiön toimielimen jäsen ja säätiön toimihenkilö on velvollinen korvaamaan vahingon, jonka hän toimeensa tahallaan tai tuottamuksesta on aiheuttanut säätiölle."

Pykälä tarkoittaa, että säätiön hallituksen jäsenet ja nimenkirjoittajina toimivat säätiön toimihenkilöt saattavat joutua vastaamaan henkilökohtaisella omaisuudellaan vaikkapa vahingoista, jotka aiheutuvat huonosta sopimuksesta, jonka säätiö on tehnyt.

Vahingon korvausvastuun osalta säätiö poikkeaa siis aivan oleellisesti vaikkapa osakeyhtiöstä, jossa vastuu rajoittuu aina yhtiön osakepääomaan. Jos osakeyhtiön päätöksentekijät eivät ole taanneet osakeyhtiön lainoja, heidän ainoa tappionsa jopa yhtiön konkurssissa on työpaikan menetys.

Suomessa yliopistotutkimus tehdään melkein kokonaan ulkoisella rahoituksella. Esimerkiksi teknisen tutkimuksen osalta ehkä 10% ulkoisesta rahasta tulee Suomen akatemialta, jolloin rahoitukseen ei liity riskejä, jotka voisivat säätiölain mukaan kaatua säätiön hallituksen tai rehtorin maksettaviksi. Suurempi osa teknisestä tutkimuksesta on TEKESin ja EU:n rahoittamaa. Riippumatta siitä, onko kyseessä strateginen vaikkapa 10v päässä tapahtuvaan hyödyntämiseen tähtäävä tutkimus tai soveltava tutkimus, nämä hankkeet tehdään aina konsortio- ja IPR-sopimusviidakossa, joissa sovitaan teollisoikeuksista ja vastuista. On tavallista, että teolliset ja ulkomaiset partnerit vaativat toimijoilta rajattomia vastuita esimerkiksi luottamuksellisen tiedon pysymisestä salassa.

Joskus teknisessä tai kuluttajatutkimuksessa päädytään julkaisemaan mobiilisovellus, jota käytetään joko joukkodatan (crowd sourcing) tai muun käyttäjädatan keruuseen. Mobiilisovellukset kaikissa yleisissä käyttöjärjestelmissä on käytännössä julkaistava virallisilla kauppapaikoilla. Kaikki kauppapaikat vaativat julkaisijaa hyväksymään rajattoman vastuun sovelluksesta. Tutkimuksen kannalta mobiilisovelluksen voi rinnastaa mittalaitteeseen, jota siis säätiöyliopiston tutkija ei voi käyttää.

Säätiön nimenkirjoittajien vastuita voi pyrkiä kattamaan vakuutuksilla. Mikäli katettaviksi tulee rajattomia vastuita, vakuutuksen saaminen voi olla vaikeaa ja siitä tulee joka tapauksessa oma juridinen soppa. Viime kädessä mikään vakuutus ei poista tuota säätiölain pykälää.

Säätiölain vastuupykälän takia, säätiöyliopiston ainoa mielekäs sopimuspolitiikka onkin sellainen, että se ei allekirjoita mitään sopimuksia, joissa on rajaton vastuu. Tästä syystä säätiöyliopisto ei voi esim. julkaista mobiilisovelluksia, eikä se voi olla mukana esimerkiksi strategisessa

kansainvälisen allianssin tekemässä tietoliikennetutkimuksessa, jonka tavoitteena on kehittää seuraavan sukupolven mobiiliradiotekniikka.

Yleistäen, säätiöyliopiston vaarana on ajautua perustutkimusta norsunluutornissa tekeväksi pikkupajaksi, jolla on vain vähän tekemistä hyötyyn tähtäävän innovaatioita tuottavan tutkimuksen kanssa. Mielestäni vallitseva tilanne on pitkän päälle kestämaton.

Miten sitten asia voitaisiin korjata? Voidaan ajatella sekä pisteratkaisuja että laajoja ratkaisuja. Esimerkki pisteratkaisusta on, että ohjelmistojen julkaisua varten säätiöyliopisto mahdollisesti muiden yleishyödyllisten toimijoiden kanssa perustaisi ohjelmistojen julkaisuyhtiön. Koska julkaistavaa ohjelmistoa ei ole paljon, ratkaisu olisi todennäköisesti kallis. Toinen pisteratkaisu on rohkaista opiskelijoita perustamaan omia osakeyhtiöitä, joihin vastuita vaativa toiminta voidaan siirtää. Kumpikaan näistä ei auta strategisen teknisen eikä yleensä myöskään soveltavan teknisen tutkimuksen kanssa, jota tehdään yhdessä suuryritysten kanssa.

Laaja ratkaisu olisi, että säätiöyliopisto ulkoistaisi kaiken partnerisopimuksia ja vastuusopimuksia vaativan tutkimuksen omistamaansa osakeyhtiöön. Esim. Aallon tapauksessa tämä tarkoittaisi, että 70...100% tutkimuksesta ja siis vastaava osa henkilöstöstä siirtyisi "Aalto Research Osakeyhtiöön". Tässä on vaikeutena se, että TEKES ja EU saattavat rinnastaa kyseisen osakeyhtiön muihin osakeyhtiöihin ja asettaa tukiprosenttinsa sen mukaan alemmiksi kuin mihin yliopisto on oikeutettu. Samalla nousee kysymys Valtion teknillisen tutkimuskeskuksen asemasta, mikä tekee asiasta poliittisesti vaikean.

Jo tämä vaatimaton pohdinta osoittaa, että yliopistolain valuvika on syvä ja että merkittäviä korjaavia toimia tarvitaan. Pahimmassa tapauksessa valuvian korjaaminen voi vaatia uutta lainsäädäntöä. Pisteratkaisuja osaongelmiin on myös hyvä kehitellä nykyisen lainsäädännön puitteissa. Selvää on myös, että ongelma ei poistu kieltämällä sen olemassaolo.